

in bolgarščini. Kar sicer ondi (Lautlehre) trdi, da vsem drugim jezikom slovanskim hrani najstarejša pravila in gotove oblike, v tem se pač vjemajo.

Cyryllčina neni matkou všech narečij slovanskich, ni starosrbčina, ni ruština; cyryllčina je matkou jen bulharčiny a slovinčiny, je pisal Hattala l. 1855 v Čas. Čes. Museum, kjer uči, naj se slovanščina razreduje tako-le: A. 1. Cyryllčina. 2. Bulharčina. 3. Slovinčina. 4. Chorvatčina. 5. Srbčina. 6. Ruština. B. 7. Slovenčina. 8. Čeština. 9. Polština. 10. Lužická srbčina.

Nekteri na pr. Sreznjevskij itd. pa pravijo, da so slovanski jeziki ali narečja mej seboj le velika zadruga, in da je prvi književni jezik slovenski le to, kar je starejši brat med brati, starešina ali starosta. — V tem oziru se mu gotovo spodobi pridevek stari t. j. jezik staroslovenski ali staroslovenščina. Tudi nekteri sedanjih jezikov slovanskih ima vže svojo staro književnost, na pr. novoslovénski v spoménikih Brizinskih. Tako se piše in bere o jeziku (narečju) staro- in novohrvatskem, staro- in novosrbskem, staročeskem, staro- in novoruskem itd.

Gledé novoslovenščine, češ, novoslovenščina hčerka staroslovenščine, so nekteri jezikoslovci, sklicevaje se na Brizinske spoménike, ugovarjali Miklošiču, da Slovenci nikakor ne morejo biti neposredni nasledniki ali potomci panonskih Slovenov (Šafařík l. 1858 Urspr. u. Heim. des Glagol.; Jagić Tisučnica l. 1863). — Miklošič je torej zvesto preiskaval sorodnost prvega knjižnega jezika slovanskega z drugimi ter je njihovo razméro čim dalje bolj na tanko določeval v knjigah svojih. Tako uči sedaj (Lautlehre II. 1879 S. 33. 34) na pr.:

Slovenščina t. j. jezik tistih Slovanov, kateri so v VI. stoletju bivali na levem bregu dolnje Donave in katerim Prokopij in Jornand pravita *Σλαβηνοι* Sclaveni. Teh nekaj se je podalo čez Donavo na jug in dobilo tam po ljudstvu Huncem in Turkom sorodnem ime Bolgari; njihov jezik je bolgarsko-slovénski. Nekaj se jih je obrnilo proti zapadu in prodrlo v noriške planine: jezik teh Slovenov, ki bi se noriško-slovénski mogel imenovati, je meni novoslovénski. Nekaj se jih je naselilo v Panoniji ter razprostiralo preko Donave Karpatom celó do podnožja: jeziku teh Slovenov pravim jaz staroslovénski; mogel bi se zvati panonsko-slovénski. Nekaj ostalo jih je naposled v svojih sedežih: jezik tega oddelka zval naj bi se dakovsko-slovénski. — Jezik panonsko-slovénski je zamrl po prihodu Madjarov; jezik dakovsko-slovénski popolnoma v začetku pričujočega stoletja (mej Rumuni).

Jezik, v katerem so vže nemški misijonarji Slovenom oznanovali besedo božjo in v IX. veku blagovestnika brata sv. Ciril in Metod, se po virih nikoli drugače ne imenuje, nego slovénski, in ta staroslovénski jezik ali staroslovenščina je v resnici središče jezikoslovstvu slovanskemu, pravi Miklošič. Ne le središče, tudi začetek in svršetek se sme zvati, kažejo na pr. Sreznjevskij, Jagić itd. V staroslovenščini imajo vsi sedanji jeziki slovanski svoje prvo in gotovo pravilo; v njej se vjemajo več ali manj vsi, zlasti v svojih starejih oblikah. Na njo se opira in po njej ravná i novoslovenščina v razmeri, ktera je nam po vsem tem dokazana po Miklošiču.

O počitovanji pri računstvu.

„Ako se začnemo z matematičnimi vednostmi pečati, zadosti nekoliko osnovnih resnic, iz katerih prehajamo po odkazani poti logičnih sklepov na nove ravno tako gotove kakor so one osnovne resnice same; te vednosti so sestavljene iz pojmov, kateri so le zakonom mišljenja podložni. Drugače pa je pri uku fizičnega sveta. Pri tem ne

moremo začeti z osnovnim resnicami izvirajočimi iz našega razuma, da bi sestavili iz njih a priori spoznanje natore. Natora je za nas sestavljen mehanizem, katerega ženejo neznane sile, in naša naloga obstoji v tem, da razkladamo ta mehanizem, ter skušamo priti do gonečih sil. Edina pot, po kateri pridemo do cila, je opazovanje prikazni, katere nam stavi natora pred oči . . .^a. (Wüllner.)

To, kar Wüllner o matematičnih vednostih govori, velja tudi za računstvo, ki je del onih vednosti. Iz nekoliko osnovnih resnic, iz nekoliko pojmov morajo učenci po poti, katero jim odkaže njih um, do vseh drugih resnic priti.

Osnova vsemu računstvu je število, in računati se pravi, iz danih števil po danih zakonih iskati nova števila. Pri pouku iz računstva moramo torej učence seznaniti s števili in z zakoni (z operacijami), po katerih iščejo iz danih druga števila. Vsak nauk pa se naslanja na telesno poočitovanje, to trdijo vsaj vsi pedagogi. Kakšno je poočitovanje pri računstvu, o tem nam je v tem spisu govoriti. Iz prejšnjega najpred sledi, da moramo učencem telesno predočiti števila in zakone, po katerih iz danih števil izvajamo druga.

Poočitovanje števil.

Vsako stvar poočitujemo primerno njenemu bistvu. Kadar govorimo o cvetlici v šoli, kažemo zaporedoma njen koren, njeno deblo, brst, liste, cvet i. t. d., da se seznanijo učenci s posameznimi njenimi deli, ter si vstvarijo iz teh jasno podobo cele cvetlice, po kateri jo spoznavajo pozneje na prvi pogled, kadar jim pride pred oči. Taisto velja o živalih, rudah i. t. d. Kakšna pa je s števili? Ali spoznavamo te tudi iz njih natornih podob? Podoba cvetlice je neizpremenljiva, marjetica je vsako leto enaka; podoba iz trinajstih dreves pa je pač zdaj taka, zdaj drugačna. Teh podob je toliko, da se med seboj duše, in komu pride podoba na um, ako govori o trinajstih drevesih? Trinajst dreves sem že stokrat videl, in vendar ne spoznam še zdaj ne na prvi pogled, da je pred mano to število dreves. Spoznavanje števil ne sledi iz množinskih podob in se torej bistveno loči od spoznavanja cvetlic, živali i. t. d. Znano cvetlico spoznam na pogled, pri številu pa je treba zraven pogleda še nekega duševnega akta, da ga po njegovi vrednosti ocenim, in če se sem tudi tisočkrat s tem številom že pečal. V čem pa obstoji ta duševni akt, ali morebiti vendar le v tem, da si vstvarimo v duhu stereotipno podobo, po kateri ocenjujemo vrednost števila? Ali pa v tem, da si stvarimo vrsto t. j. da štejemo. Ravno od tega duševnega akta pa odvisi poočitovanje števil. Telesna predočba mora postati tudi duševna, če to ne postane, kaže se nam predstavljanje sicer tako, kakor se v natori nahaja, ali nahajati more, vendar nam ne poočituje duševnega procesa.

Vprašanje o predočbi števil so že mnogo pretresovali, tudi jaz sem natančneje govoril o tem v svoji brošuri*) „Metrično računilo“. Poslušajmo, kaj je pisal že Tillich l. 1806.!

(Dalje prih.)

U č i l a.

(Spisal J. Lapajne.)

(D a l j e.)

Učila za fiziko.

Za fiziko in kemijo je v splošni ljudski šoli kaj malo časa. Pa vendar so tudi za ta predmet, za fiziko predpisana učila. Katera pa? O tem postava pač molči. To so

*) Na prodaj pri Ig. pl. Kleinmayer & Feod. Bambergu v Ljubljani.